

«AXBOROT- TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA O'RNINI»

Gadayev Doniyor Rajabovich - *JDPU o'qituvchisi,*
Bo'riboev Baxriddin Tursunboy o'g'li -*JDPU,*
Matematika informatika yo'nalishi, 2 - kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy jihatlari haqida soʻz yuritiladi. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalarning zamonamizning iqtisodiy rivojlanishidagi oʻrnini qanchalik ahamiyatli ekanligi haqida tushunchalar beriladi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlanishida katta ahamiyat kasb etayotgan dunyodagi yuqori natijalarga erishgan kompaniyalar oʻrganilib, mamlakatimiz iqtisodiyotga raqamli texnologiyalarning taʼsiri yoritib berildi.*

Kalit soʻzlar: *biznes, platforma, iqtisodiyot, mohiyat, yondashuv, texnologiya, ahamiyat, raqamli, daraja, planshetlar, mikroelektronika, telekommunikatsiya, raqamlashtirish, IT texnologiyalari, yirik kompaniyalar, Ilmiy-texnika taraqqiyoti.*

Kirish

Jadallik bilan rivojlanib borayotgan zamonda, mamlakatimizda juda katta oʻzgarishlar boʻlmoqda. Oʻtgan asrning soʻngi yillarida va XX asrning dastlabki yillaridanoq inson faoliyatining eng muhim sohalari boʻlgan iqtisodiy boshqaruv butunlay oʻzgacha yondashuv va alohida mohiyatga ega boʻladi. Odamlarning ijtimoiy hayotga qarashlari ham oʻzgarmoqda. Kompyuter texnologiyalari uzoq vaqtdan beri kundalik hayotning ajralmas qismi boʻlib kelgan. Biroq, smartfonlar va kompyuter, planshetlarining paydo boʻlishi bilan kompyuter texnologiyalarining taʼsiri keskin oshdi. Zamonaviy jamiyatning eng koʻzga koʻringan xususiyati raqamli texnologiyalarning odamlarning yashash va ishlash tarziga taʼsirining kuchayishidir. Bu axborot, mikroelektronika va telekommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan bogʻliq. Shuningdek, jamiyat hayotini "raqamlashtirish" ob'ektiv va muqarrar o'lg'a siljish degan xulosaga kelish mumkini

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Iqtisodiyotdagi raqamli texnologiyalarni imkon yaratadigan axborot texnologiyalari sifatida talqin qilish mumkin. Hozirgi zamondagi iqtisodiy vaziyatda kelib chiqib elektron biznes tuzilmalari ishini optimallashtirish bu yanada raqamli iqtisodiyotda sodir boʻlishi mumkin boʻlgan uchta asosiy elementga boʻlinadi:

1. Infratuzilma elementlari yaʼni uskunalari va dasturlari;
2. Telekommunikatsiya qurilmalari va boshqalar, qolaversa elektron biznesning yoʻnalishi;
3. Tijorat yaʼni onlayn tovar savdosi.

Hozirda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining katta qismi raqamli vositalar hisoblanadi. Bunga misol qilib olishimiz mumkin, yaʼni iqtisodiyot infratuzilmasi. Iqtisodiyotda mehnatning raqamli shakllarini joriy etish ham

mamlakatlar, yirik firmalar va har bir inson uchun ham yaxshigina foyda keltiradi. Ko'rishimiz mumkinki bunda: ishlab chiqarish, tovar mahsulotlari va xizmatlarini taqsimlash, ayirboshlash, ulardan foydalanishlarni.

So'nggi o'n yilliklarda barcha sanoat sohalarida raqamli texnologiyalardan keng foydalanish va ishlab chiqarishda va xizmat ko'rsatishda jadal davom etmoqda. Bir holatni inobatga olish kerakki, avvallari bu o'z-o'zidan va nazoratsiz holatda bo'lgan, ammo bugungi kunga kelib yirik kompaniyalar va korporatsiyalar qolaversa davlatlar ham bu masalaga aniq tizimli yondashuv zarurligini anglab yetdi va unga asoslangan o'zlarining bma'lumtizimlarini joriy qilib kelishmoqda.

Hozirda iqtisodiyotning deyarli barcha sohalarida deyarli barcha yirik firmalar uchun raqamlashtirishning strategik rejasini ishlab chiqish va keyinchalik amalga oshirish ustuvor ahamiyatga ega.

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyotni asosiy texnologiyalari bular: bulutli texnologiya, taqsimlangan hisoblash texnologiyasi, katta ma'lumotli texnologiyalar tashkil etib kelmoqda.

Biroq, eng muhim texnologiyani raqamli platforma deb hisoblash mumkin. Raqamli platforma bu ko'p sonli bozor vakillarining o'zaro munosabatlari tizimi sifatida ma'lum bir algoritm bo'yicha va ularni maxsus axborot muhiti orqali birlashtirish tushuniladi.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalar to'plamidan keng miqiyosda foydalanish va ularni ma'lum darjada o'zgartirish orqali tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga olib kelishi mumkin. Muayyan raqamli platforma har qanday yirik iqtisodiy sohaga asoslanib, shart-sharoitlarni ta'minlaydi. Mehnat taqsimoti shartlari sotuvchilar va xaridorlar o'rtasida ma'lumot almashish uchun. Masalan: Platformaslar quyidagilarni ta'minlaydi, taksi ishchilari va ularning yo'lovchilari o'rtasidagi aloqani. qolaversa yana bir qancha platformalar ham, avtomobil egalari va avtomobil ijaraga olmoqchi bo'lganlar o'rtasidagi munosabatlarni aks ettirishda yaqqol namoyon bo'ladi.

Platforma bu boshqa barcha kerakli texnologiyalarni o'z ichiga jamlagan dasturlar yig'indisi bo'lib, katta hajmli ma'lumotlarga va turli xizmatlarga kirish imkoniyatini beradi

Raqamli iqtisodiyot elektron dasturlar sanoati tomonidan kashf qilingan innovatsion texnologiyalarga asoslangan hisoblanadi. Buni biz ikki element bilan ifodalashimiz mumkin.

Birinchidan, bu elektron sanoat, kichik hajmdagi chiplar ishlab chiqarish, kompyuterlar va telekommunikatsiya qurilmalari va maishiy elektronikani o'z ichiga olsa:

ikkinchidan esa bu kompaniyalarning raqamli texnologiyalari sohasida xizmatlar ko'rsatadigan va raqamli ishlab chiqarish hamda ularni saqlash vositalaridan foydalanishva ma'lumotlarni boshqarishdan iborat hisoblanadi.

Raqamli sektorni rivojlantirishda milliy iqtisodiyot uchun muhim ahamiyatga ega bir qancha davlatlar tomonidan hozrgi kunda keng ko'lamli va adolatli o'z

iqtisodiyotlarining raqamli sektorlarini rivojlantirishga qaratilgan ulkan dasturlar amalga oshirilayotgani ham tasdiqlanadi.

Yangi ish o'rinlarini yaratishda ushbu sohalarda va elektron sanoat hamda IT texnologiyalarining raqobatbardoshligini oshirish qaratilgan bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda.

“Iqtisodiyotning globallashuvi” tushunchasi keskin kuchayish va bir qancha jarayonlarni nazarda tutadi. Misol uchun olishimiz mumkin, tovarlar, kapital, texnologiya, xizmatlar, axborot, odamlarning davlatlararo (transchegaraviy) oqimlari shular jumlasidandir.

So'ngi yilliklarda iqtisodiyotning globallashuv jarayoni haqiqatan ham sezilarli darajada tezlashdi. Biz milliy iqtisodiyotning o'zaro ta'sirini kapital vakili bo'lgan transmilliy korporatsiyalar va banklar faoliyatining ta'sirini bir vaqtning o'zida bir nechta davlatlar tomonidan o'zaro bog'liqligining tez ortib borayotganiga guvoh bo'lishimiz mumkin.

XXI asr boshlarida 20 mingga yaqin ulkan transmilliy korporatsiyalar o'zlarining asosan Yevropa, Shimoliy Amerika va Sharqiy Osiyodagi yirik bozorlarda faoliyat yurituvchi ko'plab sho'ba korxonalari, jahon savdosining yarmidan ko'pini nazorat qilgani iqtisodiyotning globallashuv jarayoni o'z aksini topgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada axborot- texnologiyalarining raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda o'rnining jahon iqtisodiyotidagi o'rnini o'rganishda qiyosiy tadrijiy tahlil, yuqori va quyi o'rinlardagi kompaniyalarning bozor kapitallashuvini statistik guruhlash va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot rivojlanishi asosida internet trafiklaridan foydalanish holati dinamik tahlil asosida yoritib berilgan.

Tahlil va natijalar

Raqamli iqtisodiyotning quyidagi afzalliklari ajratiladi [6]:

- mehnat unumdorligini 40 %gacha oshirishi taxmin qilinadi;
- raqamli iqtisodiyot juda katta miqdordagi mashina o'qishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni (raqamli ma'lumotlar) to'plash, foydalanish va tahlil qilish qobiliyatiga ega;
- onlayn platformalar orqali sotiladigan yangi ish shakllarining yuzaga kelishi;
- raqamli transformatsiya maxsus xizmatlar uchun savdo infrastrukturasi o'zgarishi;
- sanoat mahsulotlari eksporti endilikda AKT mahsulotlari va xizmatlariga bog'liq bo'lib qolmoqda;
- raqamli iqtisodiyot juda qisqa vaqt ichida ulkan boyliklarni keltirib chiqardi, ammo bu boylik oz sonli shaxs, kompaniya va mamlakatlar atrofida to'plangan.

Amaldagi siyosat va

qoidalar asosida ushbu traektoriya davom etishi mumkin, lekin bu tengsizlikning kuchayishiga olib keladi.

Shu bilan birga ushbu iqtisodiyotning ayrim ziddiyatli tomonlari ham mavjud.

Ular

quyidagilar:

- yangi texnologiyalar, ayniqsa sun'iy intellekt, muqarrar ravishda mehnat bozorida

katta o'zgarishlarga olib keladi, jumladan, ba'zi tarmoqlarda ish o'rinlarining yo'qolib ketishi

va boshqalarida keng miqyosda imkoniyatlar yaratilishiga olib keladi;

- raqamli iqtisodiyot bir qator yangi va turli xil ko'nikmalar, ijtimoiy himoya siyosatining yangi avlodi, ish va bo'sh vaqt o'rtasidagi yangi munosabatlarni talab qiladi;

Xulosa va takliflar

Ma'lum kamchiliklarga va xatolarni inobatga olmagan holda rivojlanayotgan jamiyat iqtisodiyotini raqamlashtirishda bu hodisalarning afzalliklari juda katta va bu afzalliklar ancha muhim hisoblanadi. Ulardan foydalanishlik uchun:

Ø o'z sohalarning narxini va ishlarning samaradorligini doimiy ravishda kengaytirish

Ø jamiyatimiz uchun kerakli bo'lgan vositalarni joriy etish,

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, xuddi shunday raqamli qurilmalarning mavjudligi darajasi zamonaviy jamiyat iqtisodiyotini raqamlashtirish - bu jamiyat taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shadigan jarayon degan xulosaga kelishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Martin M 2018 The Long and Short of Digital Revolution Finance & Development 55 6-8

2. Mesenbourg T L 2001 Raqamli iqtisodiyotni o'lchash. AQSh aholini ro'yxatga olish byurosi 5-6-betlar

3. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va hamkorlik tashabbusi olindi: <https://www.mofa.go.jp/files/000185874.pdf>

4. G20 Yosh tadbirkorlar ittifoqi olindi: https://www.accenture.com/us/en/_acnmedia/PDF-29/Accenture-Five-Ways-To-Win-With-Digital-Platforms-ExecutiveSummary.pdf

5. Ionica O 2019 Raqamli iqtisodiyotda innovatsiyalar orqali biznes samaradorligini oshirish. Titu Mayoresku universiteti, Ruminiya 5-6- betlar

6. Кенжабаев, А.Т., Х., Хуррамов А. (2015). КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК КОРХОНАЛАРИ РИВОЖЛАНИШНИ МОДЕЛЛАШТИРИШ УСЛУБИЁТИ. XI Международная научно-практическая интернет-конференция, 1(1), 75-85.

7. Ro'ziyev, A.O., Xurramov, A.X. (2013). Axborot tizimlari. 1, 172.